

A FELSÉGJOGOK KÖZPONTI HIVATALA – FERENC JÓZSEF KABINETIRODÁJA

SCHWARCZWÖLDER ÁDÁM

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport blogja

A SZERZŐ:

SCHWARCZWÖLDER ÁDÁM

TUDOMÁNYOS
SEGÉDMUNKATÁRS

VERITAS TÖRTÉNETKUTATÓ
INTÉZET ÉS LEVÉLTÁR

SCHWADAM@GMAIL.COM

ADAM.SCHWARCZWOLDER@
VERITAS.GOV.HU

2021. január 18.

Viszonylag közzismert, hogy Ferenc József az 1867 utáni „alkotmányosabb” korszakban

is igencsak kiterjedt felségjogokkal rendelkezett az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét államában, ami a mindennapi politikában is fontos szereplővé, megkerülhetetlen „legfelsőbb jóváhagyóvá” tette személyét.¹

Magyarországon először az 1867. március 17-i, Ferenc József elnöklésével tartott minisztertanácson fogadták el azon ügyek 24 §-ból álló listáját, amelyek „véghatározás végett Ő Felségéhez terjesztendők”. Az ügyek listáját a Bánffy-kormány szabályozta újra 1897-ben, igazán lényeges változtatásokra azonban nem került sor.² Azt láthatjuk, hogy Ferenc József nemcsak a fontosabb, hanem sok, a legfelső vezetői szinten valójában jelentéktelen

ügyben (például nyug- és kegydíjak, fizetésemelések, állami beruházások jóváhagyása, vagy akár alapítványi helyek adományozása a Teréziánumban) is magának tartotta fenn a végső döntés jogát.

Felségjogait Ferenc József a bécsi Burgban lévő uralkodói Kabinetirodán

(Kabinettskanzlei, magyarul olykor Kabineti Irodaként is szerel) keresztül gyakorolta – kivéve a legfőbb hadúri jogaiból eredő feladatokat, mert azok intézése az 1853-tól különálló Katonai Irodára (Militärkanzlei) hárult. A Kabinetiroda nem tekinthető sem osztrák, sem magyar, de valójában közös kormány szervnek sem, inkább Ferenc József „saját” hivatalának. Nem tagolódott egyetlen minisztérium alá sem, az uralkodó teljes szabadságot élvezett a személyi állomány és a vezetők kiválasztásában. Ettől függetlenül az alkalmazottak nem udvari, hanem állami hivatalnoknak számítottak.³

A Kabinetiroda tartotta a kapcsolatot a cislajtán, a magyar és a közös államszervekkel, ide érkeztek be naponta tömegével a különböző ügyiratok, és ez a hivatal közvetítette Ferenc József döntéseit, rendelkezéseit. Emellett magánszemélyek is írhattak ide különböző (általában pénzügyi támogatást kérő) kérelmeket. A személyi állományt igyekeztek úgy összeállítani, hogy a Monarchia összes nagyobb nyelvért értsen

valaki.⁴ A hivatal 20-25 fővel működött, ehhez képest hatalmas mennyiségű irathalmazt kellett kezelnie, évente hozzávetőlegesen 3-4 ezer hivatalos ügyirat érkezett, a magánkérelmek száma pedig akár az évi 30 ezret is elérte.⁵ Az ügyeket nemcsak gépiesen továbbították az uralkodóhoz, körültekintően, szükség esetén további háttéranyagokat kérve kezelték. Marczali Henrik egyetemi tanári kinevezésekor (1895) például a felterjesztő vallás- és közoktatásügyi miniszter (Wlassics Gyula) által küldött anyagok mellett két osztrák történész, Franz Krones von Marchland és Alfred von Arneth véleményét is kikérve került a király elé a felterjesztés.⁶

Az elé terjesztett ügyeknél lényegesen kisebb számban, de arra is található példa, hogy Ferenc József a magánszemélyek (vagy csoportok, szervezetek) részéről hozzá érkező panaszok vagy kérelmek hatására, esetleg saját felindulásból kezdeményezett egy-egy ügyet valamelyik miniszternél. Darányi Ignác földművelésügyi miniszterhez például az alábbi felszólítást intézte 1898-ban: „Kedves Darányi! Több Jász-Nagykun-Szolnok megyei gazda folyamodványát, melyben a kenderesi uradalom határán Horthy István nagybirtokos által létesített gát sürgős eltávolítását, avagy annak káros hatása másképpen megszüntetését kérelmezik, Ön-

nek mielőbbi jelentéstétel végett ezennel megküldöm.”⁷ Ilyen és ehhez hasonló esetekben a miniszterek siettek az uralkodót a kért felvilágosítással ellátni. Előfordult, hogy a király keményebb hangot ütött meg, 1890 januárjában például Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszteren már eleve azt kérte számon, hogy miként tervezi megakadályozni budapesti egyetemisták egy csoportjának Kossuth Lajoshoz tervezett tisztelegő látogatását.⁸

A Kabinetiroda igazgatói (Kabinettsdirektor) komoly befolyással bírtak,

Ferenc József legfőbb bizalmi emberei voltak – mind a ketten. Ugyanis a dualizmus korszaka folyamán mindössze kettő vezetője volt a Kabinetirodának, 1865–1899 között Adolf Karl von Braun báró, akit a bécsiek gyakran

Vizekaisernek, vagyis „alcsászárnak” neveztek, 1899–1917 között pedig Franz von Schiessl. A személyzet között természetesen magyarországiak is voltak, sőt, formálisan 1886-ban, a gyakorlatban már jóval korábban kialakult a hivatalon belül a magyar osztályfőnökség. Az első magyar osztályfőnök (Sektionschef), Pápay István már 1867 februárjától jelentős szerepet játszott a

Kabinetirodában, és egészen haláláig maradt hivatalában. Ezt követően 1897–1905 között König Károly, 1905-től 1916-ig pedig Daruváry Géza vezette a magyar osztályt. Rájuk eddig nem igazán koncentrált a magyar történetírás, pedig a magyar vonatkozású kérdésekben Ferenc József fontos bizalmasai, tanácsadói voltak. A magyarországi ügyeket ők fogták össze, a király nevében ők tartották a

kapcsolatot a magyar kormányzervekkel, az onnan beérkező összes aktát vezetésük alatt dolgozták fel, a javaslatokat többnyire személyesen terjesztették a király elé. Kissé paradox, hogy bár a forrásokból egyértelműen kiérződik, milyen komoly befolyással rendelkeztek a Kabinetiroda vezetői a politikai életben, a törvényekben, „hivatalosan” nem olvashatunk a jogállásukról – egyértelmű, hogy tekintélyüket, informális

hatalmukat az uralkodó beléjük helyezett bizalma adta.

Hivatkozások:

¹ A kérdésről összefoglaló jelleggel lásd: Schwarzwölder Ádám: Egy személyre szabott birodalom uralkodója – Ferenc József. In: Ujváry Gábor (szerk.): VERITAS Évkönyv 2017. Budapest, 2018. 25–41. p.
² Az 1867-es és az 1897-es

hadsereg költségvetésébe voltak beépítve. Uo. 166. p.
⁴ A Kabinetiroda történetéhez: Kray István: A Kabinetiroda szolgálatában a világháború alatt. Epizódok és jellemképek I. Ferenc József és IV. Károly királyokról. Zalaegerszeg, 1935; Reinöhl, Fritz: Geschichte des k. u. k. Kabinettskanzlei. Wien, 1963.
⁵ Fazekas István: A Haus-, Hof- und Staatsarchiv magyar vonatkozású iratai. Budapest, 2015. 377–378. p.

⁶ Marczali Henrik: Emlékeim. Budapest, 2000. 176. p. Maga a felterjesztés: Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (ÖStA HHStA), Kabinettskanzlei, Vorträge, 805/1895.
⁷ ÖStA HHStA, Kabinettskanzlei, Kurrent- (Hand-) Billete, 1898. B. 5. c.
⁸ ÖStA HHStA, Sonderbestände, Familienarchiv Csaky, Albin Graf Csaky, Karton 249/2. Privatschreiben aus der Ministerzeit Albin Csákys.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Pápay István (1827–1897) forrás: <https://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=58806> 2021. január 17.
2. oldal: Ferenc József Franz von Schiessl jelentését hallgatja, 1910. forrás: Österreichische Nationalbibliothek (https://onb.digital/result/BAG_13724534) 2021. január 17.

listát is közli és elemzi: Iványi Emma: Magyar minisztertanácsi jegyzőkönyvek az első világháború korából. Budapest, 1960. 20–22, 531–538. p.
³ Winkelhofer, Martina: *Der Hof unter Kaiser Franz Joseph*. Dissertation (Dr. phil.) Wien, 2010. 165. p. A Kabinetiroda költségvetése az udvartartás költségei között szerepelt, a Katonai Iroda kiadásai viszont a közös

A blog az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport kiadványa.
Kiadás helye: Budapest
Felelős kiadó: Mezey Barna
Szerkesztők: Beke-Martos Judit és Képeffy Imre
Kapcsolat: jog.tortenet@icloud.com

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik. A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségvonalat eredményez.
Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:
Schwarzwölder Ádám: A felségjogok központi hivatala – Ferenc József Kabinetirodája In: **JOG.történet**. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2021. január 18. mtajogtortenet.elte.hu/blog/schwarzwolder-adam-kabinetiroda